

Foto: Martine Sprangers

Hulpverlening weet migrantenjeugd slecht te vinden

Interventies houden geen rekening met culturele verschillen

Door Gert van den Berg

De jeugdhulpverlening bereikt kinderen en jongeren uit migrantengroepen vaak niet, ook al kunnen zij die hulp goed gebruiken. Uit de *Overzichtsstudie interventies migrantenjeugd* blijkt dat er weinig bekend is over de mate waarin interventies migrantengroepen bereiken en helpen. En weinig interventies houden rekening met de culturele diversiteit in Nederland.

Keer op keer blijkt dat bestaande vormen van preventie, hulp en zorg niet goed aansluiten bij de wensen en behoeften van migranten. Een recent voorbeeld staat in een artikel dat onderzoeker Albert Boon en zijn collega's van ggz-instelling De Jutters in Den Haag dit voorjaar publiceerden in *Kind en Adolescent* (Boon en anderen, 2010). Zij keken naar etnische verschillen in de cliëntpopulatie van De Jutters, waar het geboorteland van cliënten en hun ouders sinds 2006 wordt geregistreerd.

Die gegevens hebben de auteurs gecombineerd met informatie van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) over het zorggebied van de instelling. Dan blijkt dat kinderen uit migrantengroepen maar half zo veel gebruikmaken van de reguliere jeugd-ggz als kinderen van autochtone afkomst. Er zijn echter geen aanwijzingen dat psychiatrische problemen bij kinderen uit migrantengroepen minder voorkomen. Tegelijkertijd blijkt uit de cijfers dat migranten van 15 jaar en ouder juist een veel grotere kans hebben om in de forensische jeugd-ggz terecht te komen.

De auteurs concluderen dat de reguliere jeugd-ggz migrantenkinderen met psychiatrische problemen niet goed bereikt. De oververtegenwoordiging van migrantenjongeren in de forensische jeugd-ggz laat zien dat onbehandelde problemen uit de kinderjaren pas laat worden onderkend, als het al mis is gegaan.

Het artikel van Boon is geen nieuw signaal. Er zijn meer publicaties die laten zien dat kinderen van migranten minder dan autochtone jeugdigen de hulp krijgen die zij nodig hebben (Pels, 2004; Zeijl en anderen, 2005; Bellaart, 2007; Pels en anderen, 2009).

Diversiteitbeleid

Zonder speciale maatregelen krijgt de migrantenjeugd niet dezelfde kansen als andere kinderen en jongeren. Dat is de teneur van de beleidsbrief *Diversiteit in het jeugdbeleid*, die André Rouvoet, minister voor Jeugd en Gezin, in 2008 schrijft samen met Ella Vogelaar, minister voor Wonen, Wijken en Integratie. De brief is een aanvulling op Rouvoets plannen voor jeugd en gezin, vastgelegd in *Alle kansen voor alle kinderen*. Aan dat motto voegen de bewindslieden nu toe: ‘ongeacht hun culturele achtergrond’.

De bewindslieden noemen cijfers van onder meer het CBS die laten zien dat de migrantenjeugd oververtegenwoordigd is in de zwaardere vormen van zorg en in de justitiële jeugdinrichtingen. Meer dan de helft van alle ondertoezichtstellingen betreft migrantenjongeren. In justitiële jeugdinrichtingen maakt meer dan de helft van de populatie deel uit van een migrantengroep, hoewel niet meer dan 23 procent van de jongeren in Nederland een niet-Nederlandse achtergrond heeft.

De bewindslieden willen de preventie, ontwikkelingstimulering en vroeghulp voor migrantengroepen verbeteren. Risico's en problemen moeten vroeg worden gesignaleerd, om te voorkomen dat ze uitgroeien tot problemen die de migrantenjeugd bij justitie of in de residentiële zorg doen belanden. Daarvoor is maatwerk nodig: een aanpak die is toegesneden op de specifieke situatie van verschillende groepen.

De beleidsbrief stelt de ontwikkeling van kennis en vakmanschap voorop. Er is meer kennis nodig over het bereiken en effectief helpen van de migrantenjeugd. Kennis uit wetenschappelijk onderzoek én uit de praktijk moet leiden tot interventies die migranten goed bereiken en bij hen effectief zijn. En in de praktijk is meer vakmanschap nodig. Beroepskrachten moeten over interculturele competenties beschikken om hun werk bij deze groepen goed te doen.

Meetladder

Sinds vorig jaar bestaat er een hulpmiddel om te meten hoe geschikt een interventie is voor gebruik bij allochtone populaties: de *Meetladder Diversiteit*. Die is ontwikkeld door onderzoeker Trees Pels en haar collega's van het Verwey-Jonker Instituut. Pels spreekt niet van een meetlat, want die zou te statisch zijn. Het woord 'meetladder' geeft aan dat het mogelijk is een interventie verder te ontwikkelen in de richting van een grotere gevoeligheid voor diversiteit.

De Meetladder bestaat uit tien aandachtspunten die duidelijk maken in hoeverre een interventie rekening houdt met verschillen bij de doelgroep. De Meetladder laat ook zien op welke punten de aansluiting van een interventie op een diverse doelgroep te verbeteren valt. Bovendien biedt de Meetladder houvast bij het ontwikkelen van nieuwe interventies.

Meetladder Diversiteit

Om vast te stellen of een interventie geschikt is voor een diverse doelgroep onderscheidt de Meetladder tien aandachtspunten.

- Theorie: geldt de probleemanalyse waarop de interventie is gebaseerd ook voor cliënten uit de beoogde doelgroepen?
- Doelen: sluiten de doelen van de interventie aan bij de werkelijkheid van die cliënten?
- Aanpak: sluiten de gebruikte methoden aan bij de werkelijkheid van die cliënten?
- Communicatie: is het taalgebruik aangepast aan dat van de cliënten, bijvoorbeeld door gebruik van hun moedertaal?
- Competenties: beschikken de uitvoerende beroepskrachten over de kennis, vaardigheden en attitude om met de cliënten te werken?
- Bereiken en vasthouden: zijn er strategieën om cliënten toe te leiden, te motiveren en te binden, bijvoorbeeld door speciale aandacht voor hun persoon en hun omstandigheden?
- Betrokkenheid: zijn cliënten betrokken bij de ontwikkeling of aanpassing van interventies?
- Screening/diagnose: zijn de instrumenten en procedures berekend op verschillen tussen cliënten en is er aandacht voor de visie van de cliënt?
- Institutionele context: is het diversiteitsdenken doorgedrongen tot de haarvaten van de uitvoerende organisatie?
- Onderzoek: is er in het onderzoek naar de interventie aandacht voor diversiteit?

Het is de bedoeling dat de Meetladder uiteindelijk een vaste plek krijgt in bestaande systemen en processen. Bijvoorbeeld door de aandachtspunten te vertalen in vaste criteria waarmee erkenningscommissies voortaan kunnen beoordelen of interventies geschikt zijn voor migrantengroepen. Dit jaar nog begint een evaluatie van de criteria waarmee de Erkenningscommissie Interventies werkt. Het ligt voor de hand om dan ook diversiteitscriteria, gebaseerd op de Meetladder, toe te voegen.

De Meetladder Diversiteit was een belangrijke bouwsteen voor de *Overzichtsstudie interventies migrantenjeugd*, die het Nederlands Jeugd-instituut vorig jaar samen met vijf andere organisaties uitvoerde. De studie bestond uit twee delen. Voor het eerste deel is in de nationale en internationale onderzoeksliteratuur gezocht naar kennis over het bereiken van en effect sorteren bij migrantengroepen. Voor het tweede deel is informatie verzameld over interventies die in Nederland gebruikt worden voor ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp bij migrantengroepen.

Migrantengroepen bereiken

Het bereik en de effectiviteit van interventies bij kinderen, jongeren en opvoeders uit migrantengroepen laat te wensen over, blijkt uit de literatuurstudie. De inhoud van veel interventies en de manier waarop ze worden aangeboden, zijn toegesneden op een brede doorsnee-doelgroep. Er is te weinig oog voor diversiteit en de beroepskrachten die werken aan preventie, vroeghulp en zorg zijn in kennis, houding en vaardigheden onvoldoende cultureel sensitief.

Overzichtsstudie

Onderzoeksfinancier ZonMw is verantwoordelijk voor de verdeling van het geld voor onderzoek naar diversiteit in het jeugdbeleid. ZonMw verdeelt het geld langs drie onderzoeklijnen: Interculturele kennis, Intercultureel vakmanschap en Versterking van (lokale) jeugdvoorzieningen.

De *Overzichtsstudie interventies migrantenjeugd* maakt deel uit van de eerste onderzoeklijn, Interculturele kennis. De studie is in 2009 uitgevoerd door het Nederlands Jeugdinstituut, in samenwerking met de kennisinstututen E-Quality, Forum, Mikado, Pharos en RIVM/Centrum Jeugdgezondheid. Het eindrapport, *Overzichtsstudie interventies migrantenjeugd. Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp* (Ince en Van den Berg, 2010) is downloadbaar via www.nji.nl/publicaties > Lokaal jeugdbeleid.

Om hun bereik bij en toegankelijkheid voor migranten te verbeteren, moeten instellingen een proces van interculturalisatie doorvoeren. Ze moeten doordrongen raken van de betekenis en de consequenties van culturele verschillen. Zo moet de instelling herkenbaar zijn voor de doelgroep en moet het personeel een afspiegeling vormen van de samenleving. Daarnaast moeten aanbod en werkwijze toegesneden zijn op de behoeften en de achtergrond van de hulpvragers. Verder dienen beroepskrachten vaardig te zijn in interculturele communicatie en een open, sensitieve houding te hebben, zonder vooroordelen. En ze moeten de ruimte krijgen om een vertrouwensband met cliënten op te bouwen.

Effect sorteren

Veel van de voorwaarden voor een goed bereik onder migranten gelden ook voor effectiviteit. Bijvoorbeeld de culturele sensitiviteit van beroepskrachten: een beroepskracht die een bepaalde groep cliënten goed bereikt zal uiteraard bij die groep eerder succes hebben dan een collega die minder gevoelig is voor hun specifieke wensen en behoeften.

Om effect te sorteren moeten doel, doelgroep en aanpak van een interventie goed op elkaar aansluiten. Uit de literatuurstudie komt naar voren dat interventies voor een algemene doelgroep ook positieve effecten kunnen hebben bij migrantengroepen. Enige aanpassing aan migrantengroepen kan bovendien bijdragen aan een betere acceptatie, een beter bereik en minder uitval. En dat kan dan weer leiden tot betere effecten. Die aanpassingen moeten wel verder gaan dan oppervlakkige veranderingen als het vertalen van teksten en aanpassen van afbeeldingen.

Het is handig om daarbij een onderscheid te maken tussen aanpassingen in de methodische kern van de interventie en in de randvoorwaarden. De methodische kern aanpassen, betekent aannemelijk maken dat het theoretisch model en de gekozen aanpak toepasbaar zijn bij verschillende groepen. Bij aanpassing van de randvoorwaarden gaat het er onder meer om dat de uitvoerders specifieke competenties moeten hebben en dat zij meer tijd krijgen per cliënt. Ook hun houding en hun vaardigheden kunnen doorslaggevend zijn voor het bereik en behoud van migrantengroepen.

Inventarisatie

In het tweede deel van de overzichtsstudie is geïnventariseerd welke interventies voor ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp in Nederland gebruikt worden bij migranten. Daarbij zijn alleen interventies meegenomen waarover genoeg op papier staat om ze op verschillende plaatsen op dezelfde manier uit te voeren. De onderzoekers hebben databanken en overzichten geraadpleegd en informatie verzameld via de vijf meewerkende kennisinstituten. Vervolgens is gekeken welke interventies worden gebruikt bij migrantengroepen.

Die zoektocht resulteerde in tweehonderd interventies voor preventie, ontwikkelingsstimulering en vroeghulp. Daarvan zijn er 86 geselecteerd voor nadere bestudering: 36 lokale projecten die uitdrukkelijk gericht zijn op migrantengroepen of er goed in slagen hen te bereiken, plus 50 interventies uit de databank Effectieve Jeugdinterventies, die door de Erkenningscommissie Interventies erkend zijn als theoretisch goed onderbouwd.

De 36 lokale initiatieven, bijvoorbeeld van zelforganisaties of van lokale ggz- of welzijnsinstellingen, zijn gericht op specifieke migrantengroepen. Er zijn projecten voor migrantenvaders, zoals *Allochtone vaders*, projecten voor Marokkaanse moeders, zoals *Actief in de maatschappij* en *Gewoon doen is cool*, en het project *Mi tesoro*, voor Antilliaanse gezinnen. Daarnaast zijn er vijf vormen van internet-hulp meegenomen die specifiek bedoeld zijn voor migrantenjeugd. Het zijn interactieve websites waar jongeren terecht kunnen met vragen en problemen op allerlei gebied.

De vijftig interventies uit de databank Effectieve Jeugdinterventies zijn onderverdeeld in A-, B- en C-interventies. A-interventies maken geen onderscheid en worden bij alle cliënten op dezelfde wijze toegepast. B-interventies zijn gericht op een brede doelgroep maar hebben wel enkele aanpassingen voor migranten. C-interventies zijn specifiek gericht op één of meer migrantengroepen.

Twintig van die theoretisch goed onderbouwde interventies zijn A-interventies voor preventie, ontwikkelingsstimulering en vroeghulp. Daarvan is niets bekend over de toepassing bij of het bereik onder migranten. Wel worden ze uitgevoerd in steden en wijken waar zich veel migranten bevinden en zijn ze gericht op problemen die ook bij migranten voorkomen. Het is dus aannemelijk dat deze interventies ook migranten bereiken.

Verder zijn er 29 B-interventies. De meeste richten zich op preventie en vroeghulp bij opvoedingsproblemen en op ontwikkelingsstimulering. De aanpassingen voor migranten blijven vaak beperkt

tot een vertaling van schriftelijk materiaal. Verder maken veel gezinsgerichte interventies, zoals *Home-Start*, *Moeders Informeren Moeders* en de *Stap*-programma's, gebruik van professionals of paraprofessionals uit de doelgroep. Alleen bij de B-interventie *Beter Omgaan met Pubers* is diversiteit in de doelgroep expliciet opgenomen in de probleemanalyse en theoretische onderbouwing.

De enige C-interventie in de databank is het project *Marokkaanse Buurtvaders*.

Bereik en effectiviteit

Slechts bij enkele van de 86 onderzochte interventies zijn er gegevens over het bereik, en daarbij is niet altijd gekeken naar herkomst. Soms worden er bij lokale interventies die specifiek ontwikkeld zijn voor migrantengroepen wel gegevens verzameld, maar dat betreft meestal procesevaluatie en niet effectmeting. Er is vrijwel nergens systematische en langdurige monitoring van deelname. Daardoor is het niet mogelijk iets te zeggen over veranderingen of trends in deelname van verschillende groepen. De interventies waarvan wel bekend is dat ze migrantenouders weten te bereiken, zijn veelal laagdrempelig doordat gezinnen thuis worden bezocht door professionals of paraprofessionals uit de eigen doelgroep, die dezelfde taal spreken. Dat zijn vooral gezinsgerichte programma's voor opvoedingsondersteuning en ontwikkelingsstimulering.

En werken die 86 interventies ook? Bij interventies voor preventie en vroeghulp is weinig onderzoek gedaan naar de effectiviteit. En in dat weinige onderzoek wordt zelden onderscheid gemaakt naar migrantengroepen.

Er zijn wel onderzoeksgegevens over een aantal interventies voor voor- en vroegschoolse educatie, zoals *Instapje*, *Opstap*, *Overstap*, *Kaleidoscoop*, *Piramide*, en *Startblokken en Basisontwikkeling*. Maar in sommige gevallen is dat onderzoek zonder voor- of follow-upmeting, zodat er geen stevig bewijs is voor effectiviteit.

Girls' Talk is de enige interventie in de studie die onderzocht is in een quasi-experimenteel onderzoek met een langetermijnameting. Daaruit blijkt dat *Girls' Talk*, gericht op het voorkomen van riskant seksueel gedrag bij autochtone en allochtone meisjes van 14 tot 18 jaar, positieve effecten laat zien.

Als er geen goed onderzoek is dat de effectiviteit van een interventie aantoont, is die effectiviteit nog wel aannemelijk te maken door de interventie theoretisch goed te onderbouwen. De interventies die zijn opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies

zijn allemaal goed theoretisch onderbouwd. Maar in die onderbouwing wordt nergens aandacht besteed aan de geldigheid van de onderliggende theorie bij migrantengroepen en aan de toepassing bij diverse groepen.

Er is, kortom, nauwelijks informatie over bereik en effectiviteit van interventies bij migranten. Wel is duidelijk dat er bij de ontwikkeling van interventies weinig aandacht is voor interculturele aspecten en voor de noodzakelijke culturele sensitiviteit van de uitvoerende beroepskrachten.

Culturele validiteit

De interventies die tot op zekere hoogte aangepast zijn aan migrantengroepen, zijn in de studie langs de Meetladder Diversiteit gelegd. Dan valt op dat aanpassingen aan de interventies meestal beperkt blijven tot de communicatie. Er is bijvoorbeeld schriftelijk materiaal in verschillende talen en het is mogelijk om tolken in te zetten bij taalproblemen. Aan de competenties van uitvoerders om te werken met diverse doelgroepen worden niet of nauwelijks eisen gesteld. Met één uitzondering: bij de interventie *Allochtone vaders* is uitgebreid en gedetailleerd beschreven aan welke eisen de uitvoerders moeten voldoen.

Interventies gericht op ‘achterstandsgroepen’ houden veelal rekening met het lage opleidingsniveau van de deelnemers door bijvoorbeeld gebruik te maken van veel visueel materiaal en praktische opdrachten. Gezinsgerichte programma’s voor ontwikkelingsstimulering maken gebruik van paraprofessionals uit de doelgroep om gezinnen beter te bereiken en te bedienen. C-interventies zijn uitsluitend gericht op migrantengroepen en worden meestal uitgevoerd door mensen met dezelfde etnische achtergrond. De inhoud is vaak afgestemd op opvoeden en opgroeien in een biculturele context.

Met uitzondering van *Marokkaanse buurtvaders* is geen van deze interventies erkend en opgenomen in de databank Effectieve Jeugdinterventies. Het betreft voornamelijk interventies gericht op het opvoeden van kinderen in twee culturen, interventies voor inburgering en opvoeding, en interventies ter bevordering van ouderparticipatie in het basisonderwijs.

Een belangrijke aanbeveling van de overzichtsstudie luidt: leg interventies die worden ingezet voor migrantengroepen langs de Meetladder Diversiteit en ontwikkel ze zo verder dat ze aansluiten bij de behoeftes van de verschillende groepen.

Vervolg

De overzichtstudie heeft een lijst opgeleverd van 22 C-interventies die minstens voor een deel voldoen aan de aandachtspunten van de Meetladder Diversiteit. Deze *good practices* zijn veelal lokale initiatieven die verdere ontwikkeling verdienen. ZonMw heeft begin dit jaar de uitvoerders van de overzichtsstudie opdracht gegeven om vijf van deze goede praktijken verder te ontwikkelen. Dat moet gebeuren door ze te beschrijven en te onderbouwen volgens de werkwijze van de databank.

Uit de 22 voorgedragen interventies heeft ZonMw er vijf geselecteerd: *Allochtone vaders* (Mediant, Enschede), *Hulpmix.nl* (Stichting e-hulp, Amsterdam), *Jongerenteams* (Portes, Utrecht), *Tussen In* (Al Amal, Utrecht) en het *&U Meidenproject* (Two Get There, Zeist).

ZonMw gaf ook opdracht om voor vijf al erkende A-interventies een advies op te stellen om het bereik en effect bij migrantengroepen te vergroten. Het gaat om *Triple P*, *Stevig Ouderschap*, *Taakspel*, *Leefstijl* en *Bemoeizorg in de jeugdgezondheidszorg*. Eind 2010 zijn er dan vijf interventies met een goed bereik bij migranten die voorzien zijn van een betere theoretische onderbouwing, en vijf interventies met een goede theoretische onderbouwing die de mogelijkheid hebben migranten beter te bereiken.

Dit artikel is downloadbaar via www.jeugdenco.nl > Archief > Kennis tijdschrift > 2010 > Inhoudsopgave Kennis nummer 2 - 2010.

Verder lezen

- Bellaart, H. (2007). Moeilijk bereikbare doelgroepen of moeilijk toegankelijke instellingen? *Tijdschrift Jeugdbeleid*, jaargang 1, nummer 2, pagina 125-130.
- Boon, A.E., Haan, A.M. de & Boer, S.B.B. de (2010). Verschillen in etnische achtergrond van forensische en reguliere jeugd-ggz-cliënten. *Kind en adolescent*, jaargang 31, nummer 1, pagina 16-28.
- Ince, D., & Berg, G. van den (2010). *Overzichtsstudie interventies migrantenjeugd. Ontwikkelingsstimulering, preventie en vroeghulp*. Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut. Te downloaden via www.nji.nl/publicaties > Lokaal jeugdbeleid.
- Kalthoff, H. (2009). Opvoedingsondersteuning aan migrantengezinnen schiet tekort. *Jeugd en Co Kennis*, jaargang 3, nummer 4, pagina 8-18. Te downloaden via www.jeugdenco.nl > Archief > Kennis tijdschrift > 2009 > Inhoudsopgave Kennis nummer 4 - 2009.

- Mutsaers, K. (2009). *Wat werkt bij jeugdigen uit etnische minderheidsgroepen?* Utrecht, Nederlands Jeugdinstituut. Te downloaden via www.nji.nl/diversiteit > Praktijk > Wat werkt?
- Pels, T. (2004). Zorg voor het allochtone gezin. De spanning tussen vraagsturing en beschaving. *Tijdschrift voor de Sociale Sector*, jaargang 58, nummer 3, pagina 26-33.
- Pels, T., Distelbrink, M. & Tan, S. (2009). *Meetladder Diversiteit Interventies. Verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor (etnische) doelgroepen*. Utrecht, Verwey-Jonker Instituut.
- Rouvoet, A., & Vogelaar, E. (2008). *Brief Diversiteit in het Jeugdbeleid*. Den Haag, ministerie van Jeugd en Gezin.
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkanp, S. & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag/Leiden, Sociaal en Cultureel Planbureau/TNO Kwaliteit van Leven.
- ZonMw (2008). *Programma Diversiteit in het Jeugdbeleid. Gelijke kansen voor migrantenkinderen*. Den Haag, ZonMw.
-

Gert van den Berg (g.vandenberg@nji.nl) werkt bij het Nederlands Jeugdinstituut mee aan de databanken Effectieve Jeugdinterventies en Nederlands Onderzoek Jeugd en Opvoeding. Hij is mede-auteur van de Overzichtsstudie interventies migrantenjeugd.